

शक्ति लम्सालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर द्वितीय वर्ष
दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ
प्रस्तुत

शोध-पत्र

शोधार्थी
कमला सिग्देल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६९

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकी छात्रा श्री कमला सिग्देलले शक्ति लम्सालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । शोधपत्रका आवश्यक अङ्ग पूरा गरी प्रस्तुत गर्नुभएको यस शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

.....

मिति : २०६९/११/३०

(डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे)

सहप्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा कमला सिग्देलले स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको साहित्यकार शक्ति लम्सालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधमूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम (विभागीय प्रमुख)
२.	सह प्रा. डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे (शोधनिर्देशक)
३.	प्राज्ञ श्री विष्णु प्रभात अर्ज्याल (बाह्य परीक्षक)

मिति : २०६९/१२/८

कृतज्ञता ज्ञापन

शक्ति लम्सालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु सहप्राध्यापक डा.कृष्णप्रसाद घिमिरेको कुशल निर्देशनमा रही तयार गरेको हुँ । अत्यन्त कार्यव्यस्तताका बीचमा पनि शोधपत्र तयारीको क्रममा स्नेहपूर्वक निर्देशन तथा महत्वपूर्ण सल्लाह प्रदान गर्नुहुने शोधनिर्देशक गुरुप्रति म आभारी छु । प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख र नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म कृतज्ञ छु । शोधपत्र लेखनका क्रममा महत्वपूर्ण सल्लाह दिनुहुने आदरणीय गुरुहरूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्यका क्रममा आवश्यक पुस्तकीय सामग्रीहरू उपलब्ध गराइ दिने त्रिभुवन विश्वविद्यालय पुस्तकालय, शोधनायक शक्ति लम्सालका साथै कुनै भन्कट नमानीकन सूचनामूलक जानकारी तथा सन्दर्भसामग्री उपलब्ध गराई हृदयदेखि नै सहयोग गर्ने शोधनायक शक्ति लम्सालकी जीवनसंगिनी कृष्णा लम्साल, अशोक सुवेदी, अग्निराज पौडेल (अराप) र अन्य मित्रहरूप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

यसका साथै यो शोधपत्र तयार पार्न भकभक्याइरहनुका साथै विभिन्न कोणबाट हरपल सहयोग गर्नुहुने जीवनसाथी विष्णुप्रसाद सुवेदी, दिव्या सुवेदी, सागर सिग्देल, विमला थापा कल्पना बास्कोटा लगायतका सम्पूर्ण सहयोगीप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरसमक्ष पेस गर्दछु ।

मिति : २०६९/११/२०

शैक्षिक सत्र : २०६३/०६४

त्रि.वि.र.नं. : ९-१-४८-१५७६-९६

क्रमाङ्क : ४८

फोन नं. : ९८४९६८५८५६

.....

कमला सिग्देल

शोधार्थी

विषयसूची

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

स्वीकृतिपत्र

कृतज्ञताज्ञापन

विषयसूची

सङ्क्षिप्तीकृत शब्दसूची

अध्याय एक : शोध परिचय

१-७

१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधकार्यको प्रयोजन	१
१.३ विषय परिचय	१
१.४ समस्याकथन	२
१.५ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.७ शोधकार्यको औचित्य	५
१.८ शोधविधि	६
१.९ सीमाङ्कन	६
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	६

अध्याय दुई : शक्ति लम्सालको जीवनी

८-२०

२.१ विषय प्रवेश	८
२.२ जन्म र जन्मस्थान	८
२.३ पारिवारिक पृष्ठभूमि	८
२.४ बाल्यकाल र व्रतबन्ध	९
२.५ शिक्षादीक्षा	१०

२.५.१ औपचारिक शिक्षा	११
२.५.२ अनौपचारिक शिक्षा र स्वाध्ययन	११
२.६ विवाह र दाम्पत्य जीवन	१२
२.७ सन्तान तथा पारिवारिक स्थिति	१२
२.८ पारिवारिक आर्थिक अवस्था	१२
२.९ कर्मक्षेत्र र आजीविका	१३
२.१० रुचि तथा स्वभाव	१४
२.११ साहित्यिक गतिविधि	१५
२.११.१ लेखनका लागि प्रेरणा र प्रभाव	१५
२.११.२ लेखनको प्रारम्भ र प्रकाशनको थालनी	१६
२.११.३ कृति र रचनाहरू	१७
२.१२ राजनीतिक तथा सामाजिक सङ्घसंस्थामा संलग्नता	१७
२.१३ मातृपितृ वियोग	१८
२.१४ भ्रमण	१९
२.१५ सम्मान तथा पुरस्कारहरू	१९
२.१६ साहित्यिक मान्यता र जीवनदर्शन	२०
२.१७ निष्कर्ष	२०

अध्याय तीन : शक्ति लम्सालको व्यक्तित्व २१-३१

३.१ विषय प्रवेश	२१
३.२ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू	२२
३.२.१ निजी व्यक्तित्व	२३
३.२.१.१ बाह्य व्यक्तित्व (शारीरिक आकारप्रकारका सम्बन्धमा)	२३
३.२.१.२ आन्तरिक व्यक्तित्व (शील, स्वभाव र आचरणका सम्बन्धमा)	२४
३.३ सार्वजनिक व्यक्तित्व	२५
३.४ साहित्यिक व्यक्तित्व	२५
३.५ स्रष्टा व्यक्तित्व (कवि व्यक्तित्व)	२६

३.६ द्रष्टा व्यक्तित्व (समालोचक व्यक्तित्व)	२६
३.७ सम्पादक एवम् पत्रकार व्यक्तित्व	२७
३.८ भूमिका लेखक व्यक्तित्व	२८
३.९ राजनीतिक एवम् साङ्गठनिक व्यक्तित्व	२८
३.१० शक्ति लम्सालले भोगेका यातना र जेलजीवन	२९
३.११ बहुभाषिक व्यक्तित्व	३०
३.१२ अभिभावक व्यक्तित्व	३०
३.१३ निष्कर्ष	३०

अध्याय चार : शक्ति लम्सालको साहित्यिक कृतित्वको अध्ययन ३२-११६

४.१ शक्ति लम्सालको साहित्यिक यात्रा	३२
४.२ प्रकाशित कृति र रचनाहरूको सूची	३४
४.३ समालोचनात्मक कृतिको अध्ययन र विश्लेषण	३७
४.३.१ “मार्क्सवाद, समाज र साहित्य” कृतिको अध्ययन	३८
४.३.२ “भियतनाम युद्धको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि” कृतिको अध्ययन	९७
४.४ विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित फुटकर लेखरचनाहरूको अध्ययन	९६
४.५ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखनका बीच अन्तरसम्बन्ध	१११
४.६ भूमिकाहरूको अध्ययन	११२
४.७ निष्कर्ष	११६

अध्याय पाँच : शक्ति लम्सालको साहित्यिक योगदान ११७-१२२

५.१ समालोचनाका क्षेत्रमा शक्ति लम्सालको योगदान	११७
५.२ चिन्तनका क्षेत्रमा शक्ति लम्सालको योगदान	११८
५.३ भूमिका लेखनका क्षेत्रमा शक्ति लम्सालको योगदान	११९
५.४ सम्पादनका क्षेत्रमा शक्ति लम्सालको योगदान	१२०
५.५ निष्कर्ष	१२२

अध्याय छ : उपसंहार	१२३-१२७
६.१ सारांश	१२३
६.२ निष्कर्ष	१२५
सम्भावित शोधशीर्षक	१२७
परिशिष्ट- १ शोधनायकको तस्विर	१२८
परिशिष्ट- २ बहिनीलाई चिट्ठी	१२९
सन्दर्भ सामग्रीसूची	१३२

सङ्क्षिप्तीकृत शब्दसूची

वि.सं.	=	विक्रम संवत्
सं.	=	संवत्
एम्.ए.	=	मास्टर्स अफ आर्ट्स
त्रि.वि.	=	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पृ.	=	पृष्ठ
सम्पा.	=	सम्पादक
मा.वि.	=	माध्यमिक विद्यालय
ने.क.पा.	=	नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी
का.म.न.पा.	=	काठमाडौं महानगर पालिका
स्व.	=	स्वर्गीय
अ.भा.ने.वि.	=	अखिल भारत नेपाली विद्यार्थी
क्र.सं.	=	क्रम सङ्ख्या
प्र.ले.क.	=	प्रगतिशील लेखक कलाकार
प्र.ले.स.	=	प्रगतिशील लेखक सङ्घ
प.सं.	=	पहिलो संस्करण
दो.सं.	=	दोस्रो संस्करण